

УДК 371.132

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-1.23>**О. М. Казакова**заступник директора з науково-методичної роботи
Миколаївського муніципального колегіуму

МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ КІБЕРБУЛІНГУ

У статті розглянуто аспекти, передбачені стандартом Нової української школи стосовно формування медіаграмотності вчителів та учнів. Окреслено два основні напрями: перший – медіаосвіта як складник інформаційно-цифрової компетентності, а другий – це інтеграція елементів інформаційної та медійної грамотності в зміст усіх освітніх галузей. Здійснено аналіз, на що акцентують увагу українські й зарубіжні вчені стосовно медіаграмотності педагогів.

Звернено увагу на нові завдання педагога в медіаосвіті школярів, зазначені в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, розглянуто поняття «медіакомпетентність» і «медіакомпетенція», приділено увагу критичній медіаграмотності педагога.

Досліджено, як медіакомпетентність учителя впливає на вирішення проблем, що пов'язані з новітньою формою медійної агресії – кібербулінгом. Розглянуто його різновиди (кіберпереслідування, перепалки (флеймінг), обмовлення, видурювання конфіденційної інформації, остракізм, самозванство, хепіслепінг) і виокремлено із соціальних мереж нові види медіанасильства (підловлювання, групи з агресивним нав'язуванням світобачення, а також ті, що спрямовані на доведення підлітка до самогубства).

Представлено результати опитування вчителів та учнів Миколаївського муніципального колегіуму, які дали змогу виявити рівень їхньої медіакомпетентності щодо протидії кібербулінгу, з'ясувати їхні он-лайн-траєкторії та простежити, чи слідкують учасники освітнього процесу за он-лайн-репутацією. Опитування також дало можливість побачити, як реагують на кібербулінг учні 9–11 класів, які почуття викликає в них медіаагресія.

Описано особливості поведінки потенційних кібербулерів і «жертв», що допоможе педагогу їх розпізнати. Здійснено характеристику чотирьох типів дітей-булерів (за Л. Найдьоновою) та розглянуто причини їхньої агресії.

Запропоновано технологію, що спрямована на профілактику, виявлення та вирішення проблеми кібербулінгу всіма учасниками освітнього процесу; визначено три шляхи: ефективну профілактику, «швидку допомогу» й лікування (коли вже є певна залежність).

Визначено роль медіаосвіти й медіакультури в профілактиці медіанасильства. Для «швидкої допомоги» запропоновано алгоритм дій батьків і вчителів у разі виявлення факту кібербулінгу та план конкретних дій для педагогів і батьків залежно від типів і форм кібербулінгу, з яким зустрічаються діти.

Ключові слова: медіаосвіта, медіакомпетентність, медіаагресія, медіанасильство, кібербулінг, он-лайн-траєкторія, он-лайн-репутація.

Постановка проблеми. Медіаграмотність визнано однією з ключових компетентностей XXI століття великою кількістю організацій: від ООН до професійних освітніх інституцій. Основні завдання медіаосвіти сформульовані в Паризькій програмі-рекомендаціях з медіаосвіти ЮНЕСКО (від 22 червня 2007 р.), Резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрової інформації (від 16 грудня 2008 р.), Феській декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності (від 17 червня 2011 р.) та Паризькій декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху (від 28 травня 2014 р.). Саме потенціал медіаосвіти здатний докорінно змінити взаємини між учителем та учнем.

Сьогодні в Україні розробляються нові освітні стандарти, в яких медіа грамотність стала наскрізною компетентністю. У стандарті Нової української школи передбачено, що формування медіаграмотності має відбуватися у двох

основних напрямках. Перший – медіаосвіта як складник інформаційно-цифрової компетентності, а другий – це інтеграція елементів інформаційної та медійної грамотності в зміст усіх освітніх галузей.

Усе зазначене вище й зумовлює потребу у визначенні нових завдань педагога в медіаосвіті школярів, які пов'язані з:

- формуванням у педагогів системи знань про психологічні особливості інформаційного суспільства, про виклики й ризики, що пов'язані з його впливом на школярів, про основи рефлексивного підходу до освіти в інформаційному суспільстві, про пріоритетні принципи рефлексивного управління простором;

- оволодінням найсучаснішими технологіями провідника світом медіа, які допоможуть запобігти віртуалізації повсякденного життя, масовій втечі до несправжніх світів та інформаційному перенавантаженню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками тема медіаграмотності педагогів та учнів стала активно порушуватися як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями: О. Боришполець, О. Волошенко, К. Рігбі, О. Маланцевою, Л. Найдьоновою, В. Петросянцем, Е. Сінуковою, Р.Дж. Хазлер, О. Федоровим. Перші дослідження впливу медіа на аудиторію належать Г. Мюстербергу, Л. Тьорстоуну, Г. Кантрілу, Дж. Олпорту. Учені Д. Смірнов, М. Зубахін акцентують увагу на тому, що занурення сучасної людини в медійне поле формує в неї специфічний план психічної реальності. Основні проблеми медіасвіту, з якими зустрічаються психологи та педагоги, виокремив Девід Джилс, автор першого підручника з медіапсихології «Why I study Media Psychology». В Україні перший підручник «Медіаосвіта та медіаграмотність» надруковано у 2012 р. під редакцією В. Іванова й О. Волошенко [6], з медіапсихології – «Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу» (автор Л. Найдьонова) [7] видано у 2015 р.

Аналіз наукових праць показав, що питання ролі вчителя в медіаосвіті учнів є актуальним для сучасного наукового світу й за основу має розвиток медіакомпетентності педагогів. Варто зауважити, що, окрім досліджень учених, сьогодні є багато практичних напрацювань щодо медіаосвіти вчителя й учня, але швидка зміна віртуального світу та модифікація його впливів змушують педагога постійно шукати нові шляхи й безперервно розвивати власну медіакомпетентність.

Мета статті – проаналізувати обізнаність педагогів з проблеми медіаагресії та запропонувати для вчителів технологію запобігання кібербулінгу й подолання його наслідків.

Виклад основного матеріалу. Натепер активно реалізується Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (схвалена Постановою Президії Національної академії педагогічних наук України від 21 квітня 2016 р.). У документі йдеться, що традиційні завдання медіаосвіти полягають у запобіганні вразливості людини до медіаманіпуляцій і медіанасильства, втечі від реальності, у профілактиці поширення медіазалежностей [2].

Для реалізації завдань Концепції вчителі мають володіти **медіакомпетентністю**, під якою вітчизняні науковці (Л. Найдьонова, О. Боришполець, О. Волошенко, Г. Онкович) розглядають розуміння видів медіа та їх вплив на людину й суспільство; а під «медіакомпетенцією» – вміння користуватися різними медіатехнологіями, вести пошук необхідної інформації, робити правильний вибір її та створювати медіапродукти. Медіакомпетентність дає людям розуміння того, як медіатексти, що є частиною буденного життя, допомагають пізнанню світу в різних соціальних варіаціях, економічній і політичній позиціях. Критична медіаграмотність

педагога має під собою вміння бути активним читцем та автором медіатекстів чи будь-якої іншої інформації, які, у свою чергу, можуть вплинути на протидію медійним агентам, що маніпулюють свідомістю учнів. Учитель має передусім навчити учня безпечно користуватися Інтернетом, уміти протистояти медіанасильству, одним із різновидів якого є **кібербулінг** – новітня форма агресії, що передбачає жорстокі дії з метою нашкодити чи принизити людину, використовуючи при цьому інформаційно-комунікаційні засоби [7, с. 46].

Аналіз літератури й результати опитування учнів Миколаївського муніципального колегіуму дали змогу виокремити такі типи кібербулінгу: кіберпереслідування, перепалки (флеймінг), обмовлення, видурювання конфіденційної інформації, остракізм, самозванство, хепіслепінг. У соціальних мережах нами знайдено ще декілька різновидів: підловлювання, групи з агресивним наві'язуванням світобачення, а також ті, що спрямовані на доведення підлітка до самогубства. Форми й типи медіанасильства змінюються, що пояснюється високим темпом їх модифікації, а проблеми, що лежать в основі, залишаються незмінними.

Під час дослідження проведено опитування педагогів та учнів стосовно їхньої компетентності щодо протидії кібербулінгу й порівняно результати. У опитуванні взяло участь 120 учителів Миколаївського муніципального колегіуму (з 23 до 69 років). Розглянемо результати.

На питання «Чи обговорюють учні з Вами своє віртуальне життя?» 88% учителів відповіли, що – ні (не враховувалося дистанційне навчання), 42% вчителів вважають, що проблеми, з якими стикається дитина в Інтернет-просторі, впливають на її реальне життя.

100% указали, що їм відоме поняття «кібербулінг», і визнали існування проблеми віртуального насилля. Також педагоги зазначили, що кібернасилля викликає в них почуття байдужості (54%), злість (20%), незахищеність (5%), не відповів 21%.

Учителі вказують, що відчували на собі такі типи кібернасилля: видурювання конфіденційної інформації (3%), виснажливі перепалки в соцмережах (52%), підловлювання (45%).

12% учителів були свідками кібербулінгу стосовно учнів: розповсюдження пліток у мережі, переслідування боту «Момо», нав'язливість модераторів «груп смерті». Більшість педагогів не вказала чіткого плану протидії кібербулінгу, пропонуючи лише ігнорування. Варто зазначити, що 2% вчителів проявляли агресію до інших людей в Інтернеті, бо вважали неправильною їхню позицію щодо політичних і соціальних подій.

42% вчителів указали, що знайомі глузували та розповсюджували плітки стосовно них в Інтернет-мережах, при цьому не вказуючи, що було приводом і свою реакцію на жарти.

Отже, ми бачимо, що вчителі не обізнані зі шляхами протидії кібербулінгу та доволі часто є беззахисними перед цією проблемою. Також важливим є те, що дорослі та діти мають різні он-лайн-траєкторії та не слідкують за он-лайн-репутацією.

Усього в дослідженні взяло участь 105 дітей (40 учнів 9 класів, 35 учнів 10 класів і 30 учнів 11 класів). Метою опитування було виявлення рівня освіченості учнів щодо явища кібербулінгу, їх участі в ньому, причин і видів, а також засобів боротьби з ним.

Понад 95% учасників опитування виявилися обізнаними із цього питання. Стільки ж відсотків указали, що безпосередньо зустрічалися із цим явищем. Варто зауважити, що пік кібербулінгу припав на 9 клас, а в 11 класі 80% учнів указують, що вони занадто зайняті ЗНО та вибором професії, щоб звертати увагу на медіапровокації, але 20% скаржаться на насильство в Інтернеті.

Кількість учнів, що реагують на кібербулінг, у зв'язку з процесом дорослішання зменшується.

З діаграми видно, що 9 класи (це старші підлітки, для яких спілкування є пріоритетним напрямом) приділяють значну увагу спілкуванню в соціальних мережах і гостро реагують на агресію в Інтернеті, прирівнюючи її до агресії в реальному

світі. 10–11 класи – це період юнацтва, у якому пріоритетом стає самовизначення та самопізнання, велика увага приділяється підготовці до ЗНО, більшість учнів не мають часу займатися кібербатлами.

На питання «Які почуття у вас викликає кібернасилля?» (дається можливість указати декілька варіантів) школярі відповіли таке:

9 класи: приниження – 40%, незахищеність – 20%, злість – 50%, бажання помститися – 52%, байдужість – 23%. Як ми бачимо, у 9 класах домінує бажання помститися.

10 класи: приниження, сором – 15%, незахищеність – 20%, злість, гнів – 42%, бажання помститися – 42%, байдужість – 35%, огида – 1%, розгубленість – 15%. Помічаємо тенденцію до ігнорування проблеми, з'являються відповіді на кшталт «шкода тих, хто цим займається».

11 класи: сором – 56%, незахищеність – 10%, злість, гнів – 22%, бажання помститися – 22%, байдужість – 35%. Посилюється тенденція до ігнорування проблеми. Нові відповіді: «цікаво, як довго це буде?», «мені соромно за цих людей».

Варто зауважити, що «сором» у 10 класі вони ставлять поряд із «приниженням», а ось в 11 класі – поряд зі «злістю», що може спровокувати, на наш погляд, більш жорстоку реакцію.

Скаржились на кібербулінг

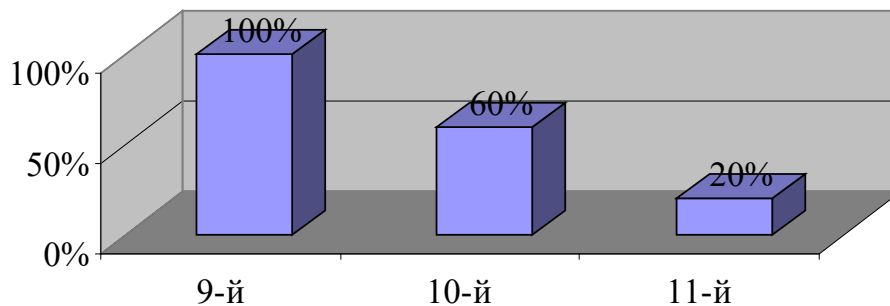

Рис. 1. Діагностика учнів: кількість опитуваних, що відчували на собі кібербулінг

Які почуття у Вас викликає кібернасилля?

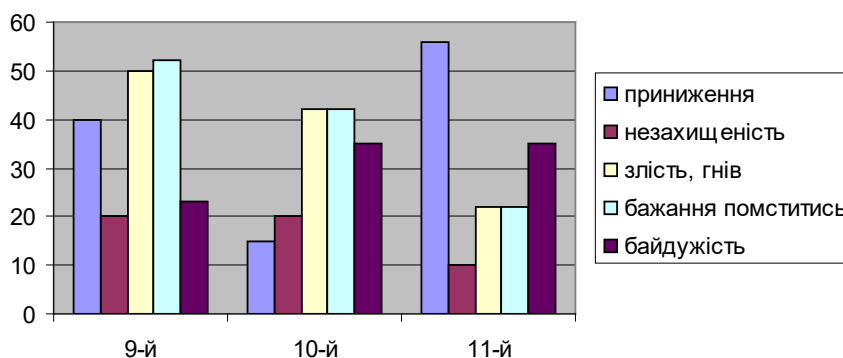

Рис. 2. Результати діагностики учнів: емоції, які викликає у старшокласників кібернасилля

Спостерігаємо, що в 9 класі домінує бажання помститися, у 10 класі ще спостерігається значний відсоток «гніву» та «бажання помститися», а ось в 11 класі головною стає емоція приниження, оскільки цей вік характеризується розвитком самосвідомості людини. Варто зауважити, що стосовно кібербулінгу в дітей проявляються як емоції (їх викликають одноразові випадки або дитина вміє правильно реагувати, захистити себе), так і почуття (наприклад, сталий і виснажливий кібербулінг). Іноді ці сильні почуття призводять до захворювань або смерті.

Відповідаючи на питання «Чи відчували Ви на собі кібернасилля і з боку кого?» 98% усіх респондентів відповіли «так», у ролі булерів виступали однокласники – 98%, партнери по Інтернет-іграм – 21%, партнери по публікам і «друзі» в соціальних мережах – 85%. Усі учні зазначають, що більшістю кібербулерів є однокласники, партнери по публіках і «друзі» із соціальних мереж.

Більшість указує на небезпечний для сучасної молоді публік «МДК», у якому заробляють гроші. Те, що в цьому добровільному віртуальному «дійстві» бере участь більше ніж мільйон учасників, говорить про те, що людям подобається знущатися й вони отримують задоволення, коли принижують інших. Кошти отримує той, чий коментар набере найбільшу кількість «лайків». Питання «Що змушує Вас відвідувати цей публік?» старшокласники проігнорували.

На питання стосовно типів кібербулінгу учні зазначили, що мають місце постійні перепалки (100%), які розгортаються в «публічних» місцях Інтернету – в чатах, на форумах; нападки, постійні виснажливі атаки (47%) у вигляді повторюваних образливих повідомлень (телефонні смс, чати, форуми, он-лайн-ігри); обмовлення, зведення наклепів (70%) – розміщення принизливої інформації в соціальних мережах (текстові повідомлення й фото в «Instagram», «Twitter»); утілення в певну

особу (11%) – відправлення неприємної інформації із чужого телефону або сторінки в соціальних мережах; видурювання конфіденційної інформації та її розповсюдження (1%); ізоляція (3%) – ігнорування сторінки в соціальній мережі, повідомлень, «бан», відправлення інформації у «фейк».

З діаграми видно, що частіше за все учні зустрічаються з таким типом кібербулінгу, як перепалки, на другому місці – обмовлення, найменш розповсюдженими є такі типи, як видурювання конфіденційної інформації та ізоляція.

Нами виявлено такий тип булінгу, як **підловлювання**. Учні спеціально «вижидають», коли однокласники чи вчителі зроблять «помилку», фотографують їх або знімають на відео, а потім розміщують на створених ними відповідних публіках чи на Youtube. Це стає для них розвагою, подібною до «Pokemon go», у якій, замість фантастичних тварин, вони ловлять «своїх». З етичного погляду ми не розміщуємо посилання на ці матеріали, але впевнені, що подібні явища набирають обертів і їх не важко знайти в соцмережах.

Також відповіді з анкет дають змогу виокремити **кібербулінг-гру**. Так на різних публіках (наприклад, «МДК») старшокласники змагаються, чия образлива репліка стане найпопулярнішою, або створюють два табори користувачів із різними поглядами, провокують їх, пишучи в обидва табори різкі гнівні коментарі, а потім спостерігають, отримуючи задоволення від ролі ляльководи.

На питання щодо порад жертвам кібербулінгу 73% школярів радять ігнорувати або «посміятися», 14% указують, що необхідно звернутися до дорослих (батьків і вчителів), 3% радить звернутися в поліцію.

На питання «Чи були випадки, коли Ви самі проявляли агресію до інших людей і Інтернеті? Чому?» 65% відповіли «ні», а 24% вказали «так» (причини: помста (9%), розвага (15%)), а 11% реципієнтів проігнорували питання.

Типи кібербулінгу

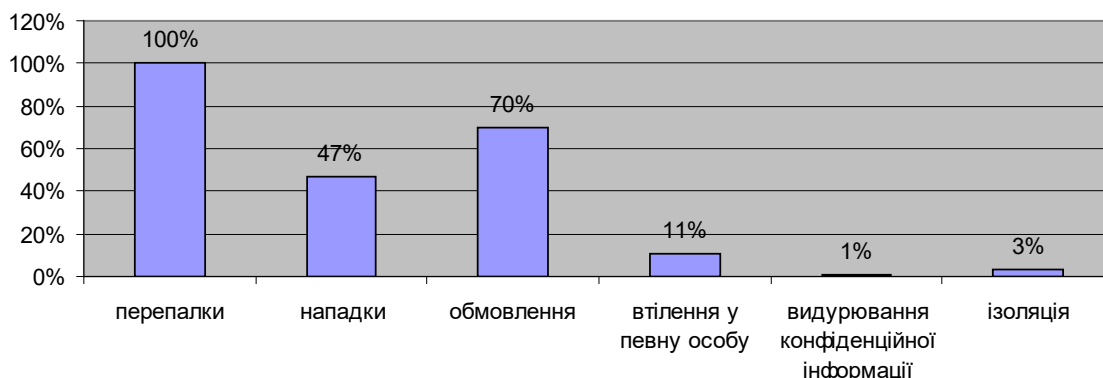

Рис. 3. Діагностика учнів: типи кібербулінгу, з якими старшокласники зустрічалися

Отже, ми бачимо, що учні, як і вчителі, лише частково обізнані з шляхами протидії кібербулінгу та доволі часто є беззахисними перед цією проблемою. Також важливим є те, що дорослі та діти мають різні он-лайн-траєкторії та не сліdkують за он-лайн-репутацією.

Запропонована нами в статті **технологія** спрямована на **виявлення, вирішення та профілактику проблеми кібербулінгу** всіма учасниками освітнього процесу.

Крок 1. Учитель насамперед має виділити із соціуму дітей, які схильні до проявів медіаагресії, і тих учнів, які є потенційними жертвами. Як зазначає вітчизняний науковець О. Боришполець, питання психологічних особливостей кібербулерів досі залишається мало дослідженим [11, с. 82]. На нашу думку, виокремити особистісний профіль підлітків, схильних до кібербулінгу, скоріше за все не вдасться саме тому, що Інтернет надає можливості для експериментів із власною особистістю.

Проте можна виділити ймовірні **особистісні стратегії** залучення до кібербулінгу. По-перше, це стратегія реваншу: діти, що зазнали нападок у реальному житті, можуть спробувати бути булерами у віртуальному середовищі. По-друге, втеча від нудьги, розваги без усвідомлення можливих трагічних наслідків розвитку подій, спровокованих кібербулінгом. По-третє, посилення реального булінгу інформаційно-комунікаційними технологіями, що створює феномен комплексного мультимодального булінгу. У межах останньої стратегії особистісний профіль агресора-переслідувача може бути перенесений із багаторічних досліджень традиційного булінгу.

Л. Найдьонова виокремлює чотири типи дітей-булерів, які перегукуються із запропонованими особистісними стратегіями [7, с. 159]:

1) «мстивий ангел» (борець за справедливість, найчастіше він реалізує стратегію реваншу);

2) «погані дівчата» (стратегія втечі від нудьги; назва не дуже вдала, адже від нудьги до кібербулінгу вдаються й хлопці);

3) «спраглий влади» (близький до третьої стратегії – прагнення отримати контроль, авторитет, використовуючи при цьому інших людей);

4) «ненавмисний» тип – це відсутність власної мотивації чи будь-якої стратегії.

Узагальнюючи зазначене вище, ми бачимо, що залучення до кібербулінгу може відбуватися через негативні відповіді на провокації, як втеча від нудьги, через прагнення отримати контроль та авторитет або через незрозумілі самим булером причини.

Аналіз діагностичних матеріалів дав змогу автору роботи описати поведінку кібербулерів і їхніх жертв, що, на нашу думку, допоможе педагогу їх розпізнати.

Кібербулери: 1) високий рівень самоповаги й аутосимпатії (часто за низького рівня поваги з боку однолітків); 2) роздратованість та емоційна невірноваженість, легко впадають у гнів, агресивно ставляться до дорослих, проявляють мало співчуття; 3) у міжособистісних стосунках високий рівень агресивності, середній або низький рівень комунікативних здібностей за зовнішнього демонстраційного дотримання правил; 4) невміння співчувати своїм жертвам; 5) упевненість, що «домінуючи» ц підпорядковуючи собі інших, набагато легше досягати своїх цілей.

Ініціаторами цькування в Інтернеті також можуть підлітки, які: 1) мріють бути лідерами в навчальній групі; 2) бажають перебувати в центрі уваги; 3) мають високий рівень домагань; 4) впевнені у своїй перевазі над жертвою; 5) не визнають компромісів; 6) агресивні та самостверджуються в цькуванні жертви; 7) інтуїтивно відчують, що однокласники не зможуть чинити опір; 8) мають слабкий рівень самоконтролю.

Жертви: 1) мають низькі показники самоповаги; 2) притаманні характерно виражені проблемні переживання, підвищений емоційний дискомфорт, тривожність, напруженість; 3) у міжособистісних стосунках часто не мають близьких друзів, надають перевагу спілкуванню з дорослими; залежать від думки інших; 4) схильні до депресії й меланхолії; 5) вірять, що заслуговують на роль жертви, і пасивно очікують насильства від переслідувачів; мають негативний досвід життя в Інтернет-просторі; 6) не вірять, що їх захистять; 7) надають перевагу замовчуванню про насильство і цькування; 8) не вважають себе значущою частиною колективу.

Отже, жертва кібербулінгу частіш за все тиха, обачлива, чутлива, яку легко можна зворушити і фруструвати; вона не впевнена в собі і страждає від низької самооцінки, має мало друзів, соціально ізольована, боїться, що їй заподіють шкоду, тривожна і пригнічена, фізично слабша, ніж більшість однолітків, вважає, що їй комфортніше проводити час із дорослими, ніж з однолітками.

Крок 2. Після того, як учитель виокремив ці групи, він розробляє систему роботи з учнями та їхніми батьками, в основі якої передбачено три шляхи: **ефективної профілактики, «швидкої допомоги» та лікування** (коли вже є певна залежність).

Ефективна профілактика пов'язана з медіаосвітою та формуванням медіакультури учнів. Процес формування медіакультури особистості може здійснюватися передусім завдяки введенню спеціального медіаосвітнього курсу до шкільної програми, інтегруванню медіаосвітніх модулів у викладання основних шкільних предметів, а також завдяки факультативним заняттям, позашкільній формі роботи з учнями або іншим медіа проектам,

таким як шкільне телебачення, шкільний «Прес-центр», шкільний сайт і створення учнівських і вчительських блогів, написання робіт у системі МАН з медіапедагогіки та медіапсихології.

Ураховуючи зазначене вище, варто зауважити, що, оскільки медійна реальність насичена загрозами, сучасний учитель має не тільки володіти знаннями щодо різновидів медіаагресії, а й уміти навчити школяра ефективно їй протидіяти.

Для «швидкої допомоги» автором дослідження запропоновано алгоритм дій батьків і вчителів у разі виявлення факту кібербулінгу:

1. Важливо, щоб ці профілактичні дії з упродовження правил або дії допомоги в разі нападів учителі (батьки) робили спокійно й упевнено, даючи дітям позитивний емоційний ресурс захищеності, підтримки. Своє хвилювання і тривогу можна обговорювати з іншими дорослими, учні або діти яких були жертвами булінгу (програма дій школи може включати організацію таких зустрічей). Варто також поставити до відома педагогів (батьків), поінформувати про наявність проблеми, адже це дасть їм змогу більш уважно й цілеспрямовано відстежувати ситуації традиційного булінгу, поєднання якого з кібербулінгом є особливо небезпечним.

2. Важливо відстежувати **он-лайн-репутацію** учнів (власної дитини). Періодично здійснювати пошук, наприклад, у Google за ім'ям сина чи доньки.

3. Якщо факт булінгу відбувся й учителі (батьки) про нього дізналися:

- *крок перший*: необхідно зберегти свідчення факту кібербулінгу. Хоча негативні повідомлення можуть не розгорнутися в серйозний кібербулінг, корисно зробити копію із цих повідомлень (допомогти дитині зробити це, якщо вона ще не знає як);

- *крок другий*: хоч би як батьків особисто вразило те, що показала їм дитина, необхідно зберегти спокій, не лякати її ще й своєю бурхливою реакцією. Завдання-мінімум – емоційна підтримка. Не варто принижувати значення виявленого кібербулінгу, але й не треба лякати: необхідно надати дитині відчуття впевненості, що цю проблему можна подолати. У жодному разі не можна допускати покарання дитини (вияв незадоволення, заборона користування) за те, що вона вам довірилася: дитина не винна в нападах інших на неї, вона вже постраждала; врешті, якщо її не підтримати, наступного разу вона просто не звернеться, залишившись, можливо, в складнішій ситуації без допомоги дорослих;

- *крок третій*: важливо проговорити з дитиною про ситуацію, що трапилася. Можна використати цей випадок для формування медіакультури дитини, повторити найпростіші правила безпеки користування Інтернетом, розказати, як запобігти кібербулінгу надалі.

Ми пропонуємо розроблений автором роботи план дій для педагогів і батьків залежно від типів і форм кібербулінгу, з яким зустрічаються діти. Наприклад, **тип кібербулінгу – підловлювання** має такі форми: 1) подальше розміщення на сторінках у соціальних мережах чи на YouTube відеороликів із «помилками» однокласників чи вчителів; 2) розповсюдження невдалого контенту, що розміщений на особистих сторінках. Для протидії педагогу необхідно зробити скриншот контенту; видалити інформацію, що стосується жертви з усіх можливих джерел; пояснити учням, що розповсюдження провокаційного контенту карається законом; з'ясувати, це поодинокий прояв агресії чи продовження шкільного цькування; розробити систему заходів, що спрямовані на підвищення самооцінки жертви та подолання агресії в булерів.

Висновки і пропозиції. Отже, аналіз майже порожніх опитувальників педагогів свідчить, що більшість із них не слідкує за перебуванням дітей в інтернет-просторі, не відстежує їхню он-лайн-репутацію та має з дітьми різні он-лайн-траєкторії. Більшість із них убачає вирішення проблеми кібербулінгу шляхом заборони користування гаджетами чи повного жорсткого контролю інтернет-життя дитини. Учителі в анкетах указують, що знайомі з явищем кібербулінгу, деякі з них навіть самі стикаються з медіанасильством, але чіткого плану протидії йому вони не мають.

Окреслення проблем допомогло в пошуку ефективних шляхів профілактики та протидії кібербулінгу. Запропонована нами технологія протистояння медіаагресії містить покрокові дії педагогів та учнів і конкретні рекомендації протидії різним типам і формам кібербулінгу. Значну роль, на нашу думку, у вирішенні проблем кібербулінгу відіграє сформованість у вчителів медіакомпетентності, яку водночас вони формують і у своїх учнів.

Список використаної літератури:

1. Кібербулінг. Як підлітку захиститися від цькування в соцмережах. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LUNFq1p61hw>.
2. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні. URL: http://www.ispp.org.ua/bibl_2.htm.
3. Медіаосвіта. *Російська педагогічна енциклопедія* / гол. ред. В.В. Давидов. Москва : Велика російська енциклопедія, 1993. Т. 1.
4. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід / за ред. Л.А. Найдьонової, О.Т. Баришпольця. Київ : Міленіум, 2009. 440 с.
5. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенко, Л. Кульчинська, Т. Іванова, Ю. Мірошніченко. 2-ге вид., стер. Київ : АУП, ЦВП, 2012. 58 с.
6. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенко ; за наук. ред. В.В. Пізуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.

7. Найдюнова Л.А. Медіапсихологія. Основи рефлексивного підходу. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2015. 244 с.
8. Федоров А.В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. 64 с.
9. Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives / Ed. by Qing Li, Donna Cross, and Peter K. Smith. Willey-Blackwell, 2012. 312 p.
10. Игра МОМО – номер, что это – все о смертельной игре МОМО. URL: https://24tv.ua/techno/ru/momo_kto_takaja_chno_nuzhno_znat_o_momo_istorija_i_nomer_momo_2018_n1013339.
11. Боришполець О.Т. Український словник медіакультури / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Міленіум, 2014. 196 с.

Kazakova O. Mediacompetency of a teacher as for the problem of cyberbullying

The article reveals the aspects described by the Standard of the New Ukrainian School as for the formation of teachers' and students' medialiteracy. It describes two main streams: media education as an element of digital informational competency and the process of integration of the elements of informational and media education into the contents of all educational areas. The situation as for the media literacy of teachers has been analysed, which has been emphasised by Ukrainian and foreign scientists.

The document draws attention to the new tasks of a teacher as for the students' media education which have been mentioned in the Concept of Implementation of media education in Ukraine, it also clarifies the notions of "media competence" and "media competency" as well as the critical media education of a teacher.

The article studies the way media competency of a teacher influences solving the problems which are connected to the modern form of media aggression-cyberbullying. It describes various types of it (cyberchasing, flaming, harassment, personal information theft, ourlawry, imposture and happyslapping) as well as the new types of media violence taken from social networks (catching, groups with aggressive outlook imposing as well as the ones developed to push a teenager to a suicide).

It shows the results of a survey from the teachers and students of Mykolaiv municipal collegium who allowed to reveal the level of their media competency as for the counteraction to cyberbullying as well as to define their online areas and to spectate if the education process participants keep aware of their online reputation. The survey also gave an opportunity to see the reaction to cyberbullying by the students in years 9–11 and which feelings media aggression raises in them.

The document describes the peculiarities of behaviour of potential cyberbullies and their "victims" which is aimed to help a teacher with their distinguishing. It also characterises four types of bullies (after L. Naydenova) and studies the causes of their aggression.

The article suggests the technique which is directed to the prevention, finding and solving the problem of cyberbullying by all the education process participants; defines three ways: efficient prevention, "first aid" and treatment (if there is an addiction).

The text defines the place of media education and media culture in the prevention of media violence. For "the first aid" it suggests the algorith of parents' and teachers' actions in case of cyberbullying development as well as the plan of certain activities for teachers and parents according to the type and form of cyberbullying their children face.

Key words: media education, media competency, media aggression, media violence, cyberbullying, online area, online reputation.